

887. Skillsta, Skogstibble sn.

Pl. 159.

Litteratur: D 1:150. J. Bureus, Fa 6 s. 117 n:r 35 (Caspar Cohl), s. 216 n:r 253, s. 217 (Rhezeliuſ), Fa 5 n:r 397, Fa 1 s. 89; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 113, F1 2 n:r 92; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 245; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 20 f. (n:r 74); S. Grundtvig i [Dansk] Historisk Tidsskrift 3: 5 (1866—67), s. 603; UFT h. 3 (1873), s. 73; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 332; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 77; O. Almgren, Sveriges fasta fornlämningar (1923), s. 80; O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckningar (i F1 2 och Fa 10:1); Dybeck (D 8: o n:r 74 och D 1:150); v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står på en holme i åkern 125 m. N om landsvägen Möjbro—Skogstibble kyrka, 300 m. NÖ om infartsvägen till Ångelsta. Ristningsytan vetter åt SV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar, efter uppteckningar av Caspar Cohl och Rhezelius. Platsen anges av Cohl: »å Skillestads giärde i Tybbele Sokn» (Fa 6 s. 117), av Rhezelius: »Tible Sochn Widh Skilestadh» (Fa 6 s. 216), »Tybble Sochn Widh Skilestadh» (Fa 10:1), »Tybble. Skillestad» (F1 2). Fa 5: »Skillestad». Ransakningarna (1672): »Skilstad Giärdet en Ruhnestehn, säges der wahra ett Kappel, Hwarest ännu syness stenraaderne qwarre.»

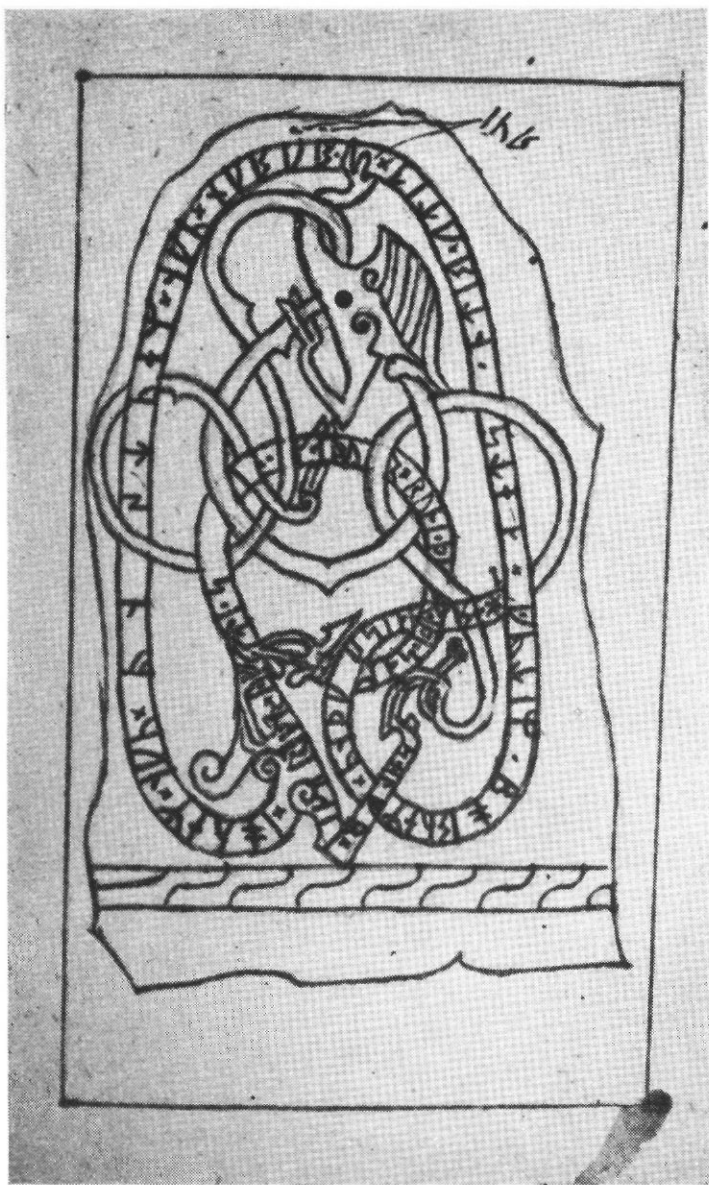

Fig. 396. U 887. Skillsta, Skogstibble sn. Efter teckning av Rhezelius (Fa 10:1).

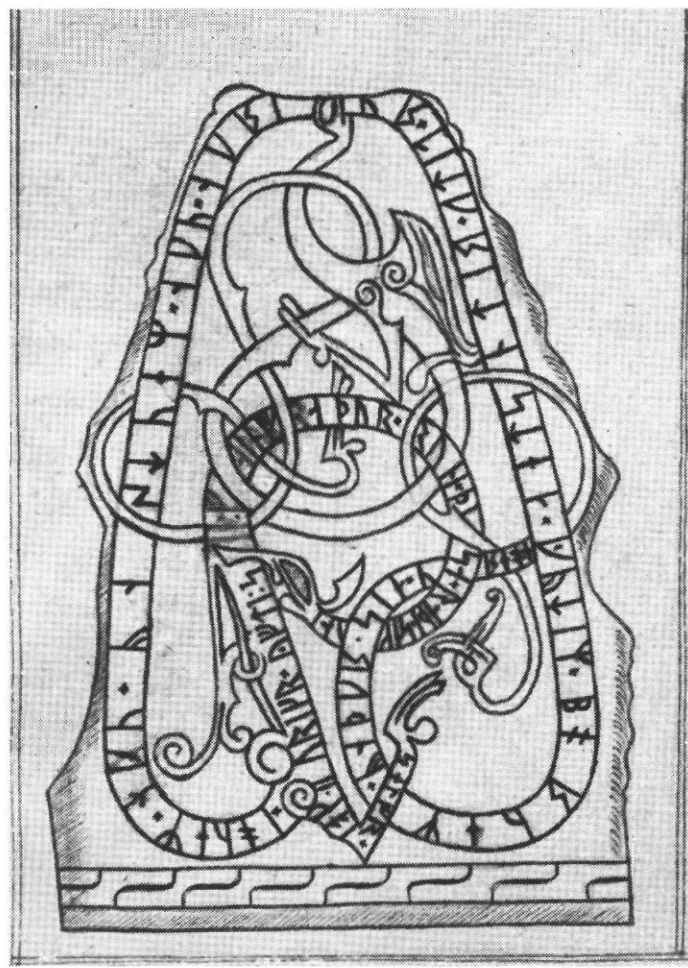

Fig. 397. U 887. Skillsta, Skogstibble sn. Efter teckning av Rhezelius (F1 2).

— I Peringskiölds *Monumenta* finnes en tom sida med påskriften »Skilstad gärde». Någon avbildning av Skillsta-stenen finnes varken här eller i *Bautil*.

Det var därför stor anledning för Dybeck att ta med Skillsta-stenen i sina *Svenska runurkunder* (1857). »Skilsta by ligger vid Säva-ån och gränsen mellan Tible och Hagby socknar. I byns östra gärde, ett stycke norr om sockenvägen mellan Ålands och Ramsta församlingar, finnes en stenig höjdsträcka, å hvilken denne Runsten är. Han står lös ofvan jorden, lutad mot några större likaledes lösa stenar. Är af gråsten, i venstra kanten nära en aln, men i den högra blott ett kvarter tjock... Öster ut ligger Kasberget, som sträcker sig mot Möjbro, och derpå är en stor, svårt skadad ättehö, äfvensom flere grafkullar. Gamla stensättningar lära ock funnits närmast kring Runstenen, der marken nu är upptagen till åker.» För uppgiften om stensättningar hänvisar Dybeck till *Ransakningarna*. Han meddelar vidare, att »Runstenen tillika med *Kasberget* äro angifne å Johan Botvidssons karta af år 1636 öfver *Skillsta*, och den förstnämnde äfven å Fahle Olof Burmans karta af 1769.» — I *Sveriges runurkunder* h. 3 (1862) upprepar Dybeck helt kort samma uppgifter om runstenens plats: »I Skilstads östra gärde är en stenig höjdsträcka, derå fordom flera hednagrafvar funnits. Runstenen står der.» — Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» (1869): »N. om Skilsta och vägen, en [runsten], både hög och bred». — Vid inventeringen 1943 befanns stenen luta starkt bakåt. Den restes år 1946 på betryggande sätt genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Rödaktig, grovkornig granit. Höjd 2,91 m., bredd 1,63 m. Stenen är något skadad upptill. Ristningen är djupt och säkert huggen. Inskriften är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

×	i	o	k	×	a	u	×	f	a	s	t	k	×	a	u	×	a	u	r	i	k	×	l	i	t	u	·	r	i	t	u	·	s	t	e	n	×	y	f	t	i	×	b	o	r	k	e	r	×	f	a	p	u	r	·	s	i	n	·	f	r	e	h	n
	5				10				15					20				25					30				35				40				45				50				55				60																	

s	e	l	f	r	·	h	i	o	k	×	a	u	r	i	k	×	y	f	t	i	·	s	i	n	·	f	a	p	u	r	·	r	u	n	i	·	p	i	s	a	·	r	o	p	i	·	s	a	·	k	u	n	i
	65					70					75					80				85				90				95				100				105																	

Iogæirr ok Fastgæirr ok Aurikr letu retta stæin æftir Bor(g)gæirr, faður sinn fræg[a]n. Sialfr hiogg Aurikr æfti[r] sinn faður runi þessa. Raði sa kunni.

»Joger och Fastger och Örik läto uppresa stenen efter Bor(g)ger, sin frejdade fader. Själv högg Örik efter sin fader dessa runor. Tyde den som kan.»

Till läsningen: Ristningen börjar nedtill på vänstra sidan och går på vanligt sätt uppåt och åt höger, sålunda medsols. Men i motsats mot vad som är det vanliga, är runslingans yttre ramlinje baslinje för runorna. D. v. s. själva inskriften löper från höger till vänster, och ristaren har med hänsyn härtill gjort runorna omvända, s. k. vänderunor. Detta gäller om inskriftens förre del, r. 1—60. 3 **k** är icke stunget; icke heller 13 **k** eller 45 **k**. 4 **e** är tydligt stunget, med en visserligen liten men för syn och känsel tydligt framträdande prick. Detsamma gäller om övriga **e**-runor: 14, 35, 46, 58, 62 **e**. 20 **u** är icke stunget; icke heller 71 **u**. Toppen av stenen är avslagen, och endast övre delen av runorna 21—23 **rik** finns därför i behåll; dock tillräckligt mycket, för att läsningen skall vara fullt säker. 23 **k** är icke stunget; icke heller 74 **k**. 26 **i** och 30 **i** äro icke stungna. 37 **y** är tydligt stunget, med djup, rund prick; likaså 76 **y**. 42—47 **borker** är fullt tydligt och säkert. Alla runor i 56—60 **frehn** äro tydliga och fullt säkra. Pricken i 58 **e** är kanske något mera utbredd än vanligt, men runan är avgjort **e**, icke **a**. Bst i 60 **n** är dubbelsidig, d. v. s. går tvärs över hst, i olikhet mot övriga **n**-runor. Tänkbart är, att ristaren har avsett en binderuna av **a** och **n**, då det icke var plats för två runor. Intet sk efter 60 **n**; ej heller före 61 **s**. — Den sista delen av inskriften, r. 61—105, börjar i rundjurets framfot och går så uppåt i rundjurets hals och huvud. Runorna stå här på slingans inre linje, och läsriktningen blir därför den normala från vänster till höger och runorna rättvända. Runorna stå här tämligen tätt. Därmed sammanhänger, att sk i regeln är ·, icke ×. 66 **h** är litet, men säkert. 68 **o** och

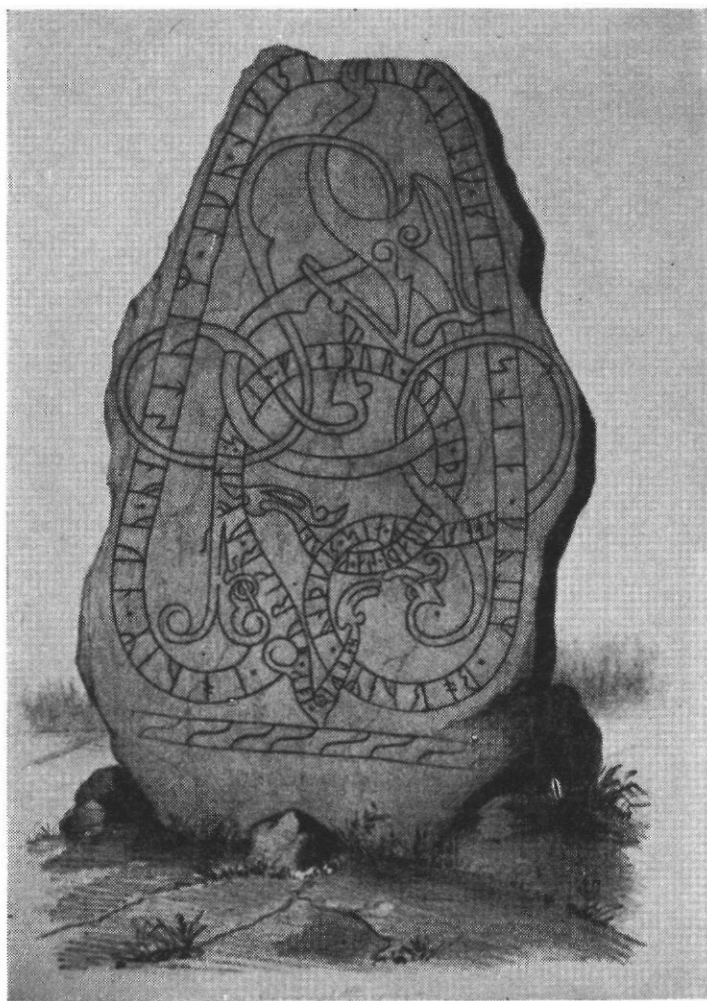

Fig. 398. U 887. Skillsta, Skogstibble sn. Efter D 8:o n:r 74.

97 o ha bst endast t. h., under det att inskriftens föregående o-runor (2, 43) ha bst som gå tvärs över hst. 91 i, icke a. 97 o är tydligt. Intet sk efter 105 i. Men en djup prick står vid slutet av rundjurets munlinje. Kanske är den avsedd som sk.

Caspar Cohl (F a 6): 19—24 **aurur**, 56—60 **krehi** (rättat till **frehi**), 61—75 **selfr iok** × **aurikr**, 97 a. Samma läsningar har teckningen i F a 10: 1. — Rhezelius (F l 2): 19—24 **aurikr**, 56—60 **krehe**, 61—75 **selfr** + **iok urikr**, 97 a. — Dybeck (D 8:o n:r 74): 1—5 **ioker**, 9—15 **fastkir**, 19—24 **aurikr**, 37 u, 42—47 **borker**, 56—60 **freha**, 66—69 × **iok**, 70—75 **urikr** (69 a saknas), 76 u, 97 a. Dybecks senare läsning (D 1: 150) är helt överensstämmande, utom i en detalj: den har 97 o.

Om namnet *Iogæirr* se Sö 234, om *Fastgæirr* U 449. 42—47 **borker** är säkerligen samma namn, som på en annan uppländsk runsten, U 912, tecknas **burkain** och på en öländsk, Öl 23, **byrker**. Det är ett sammansatt namn; senare leden är med säkerhet -gæirr. Förleden torde vara *Borg*. Namnet är sällsynt; i runinskrifterna finnas endast de tre nyss anförda beläggen. Ännu mer ovanligt synes namnet **aurikr** ha varit. Sannolikt är det en sammansättning med -rikr som efterled. Förleden torde ha varit *Au(ð)*. Något sådant namn synes icke vara belagt annorstädes i de svenska runinskrifterna. Men det torde ha sin motsvarighet i ett medeltid *Ørik*, som finnes belagt i ett par diplom (Jämtland, Uppland) och därtill torde ingå i några ortnamn (Lundgren-Brate). Ett helt annat namn är *Øringr*, tecknat **yrinkr** U 461 och 484.

Ristaren har en i flera avseenden egendomlig ortografi. Han använder o-runan som tecken såväl för (kort och långt) o i **ioker**, **borker**, **hiok** som för (icke nasalerat) a i **ropi**. Han skiljer på r och æ, men brukar r även i **aurikr** (2 ggr) och **selfr**. Han har en benägenhet att utelämna det palatala r-ljudet: 76—79 **yfti** (men 37—41 **yftir**), **runi pisa**. Två gånger tecknar han prepositionen 'efter' med y-runan; sannolikt avser han ett labialiserat uttal av æ-ljudet framför f, sålunda en ö-vokal. Jfr C. Marstrand i *Festskrift til O. Broch* (1947), s. 138 f. Stunget i (sålunda e) får vara tecken för flera ljud: för ursprunglig diftong æi > e i **ioker**, **fastker**, **borker** och i **sten**, för långt æ-ljud i **frehn** och för ia (iæ) i **selfr**.

Inskriften slutar med en uppmaning: *Raði sa kunni* »Tyde den som kan». Liknande förekommer i flera andra inskrifter: *raði : sar : kuni* Sö 213, *raþe sa er kan* Kareby-funten (L 1975; se *Fornvännen* 1949, s. 49 f.), *raði · tekr · þar · ryn si · runum · þim sum · bali · risti* U 729, *raðu* U 11, U 29, *raðisi* U 328, *raþ runor þar rakinukutu* Vg 119, möjligen också *raþ : sa ar kan* Vg 129 (enligt S. Bugges försök att tyda den svårt skadade inskriften).

Ordföljden (*Sialfr hiogg Aurikr* ...) tyder på att senare delen av inskriften har metrisk form, såsom redan Dybeck och senare Brate ha förmodat:

Sialfr hiogg Aurikr æftir sinn faður
runir þessar. Raði sa kunni.

Ornamentiken är utförd med stor skicklighet, allra helst som man knappast kan förmoda, att *Aurikr* har varit någon tränad ristare. Så vitt man vet, har han icke ristat någon runsten mera än denna. Det vittnar om att runstensornamentiken under sin blomstringstid måste ha gjort ett mycket starkt intryck, så att den hos konstnärligt lagda naturer kunnat framkalla individuella mästerverk. Det skriftbärande rundjuret har sin kropp upplagd på ett från många inskrifter välkänt sätt, men detaljerna äro elegant utformade, och den säkra rytmiken åstadkommer en mycket god helhetsverkan. På övre delen av stenen, där man skulle kunnat vänta ett kors, är i stället en vingad drake inkomponerad. Längst ned avgränsas ristningsytan av en s. k. repstav.

888. Ångelsta, Skogstibble sn.

Pl. 161.

Litteratur: Tidningen Upsala ²⁴/₈ 1911; Upsala Nya Tidning ²/₅ 1936.

Runstenen står på ett litet ouppodlat stycke mark mellan åkrarna, 200 m. VNV om Nytorp, 500 m. SÖ om Ångelsta gård.

Stenen omtalas första gången i en notis i tidningen *Upsala* den 24 aug. 1911: »Förstörd runsten. Vid Ångelsta i Skogs-Tibble socken stod förr en runsten som sedan åtskilliga år tillbaka varit spårlöst försvunnen. Efter anmälan af hemmansägaren J. Jansson i Skillsta har det emellertid nu utrönt, att ett stycke af denna sten finns inlagd i en dikestrumma i närheten af Ångelsta gård. Utan tvifvel äro andra stycken af runstenen inlagda i samma stentrumma. En undersökning, huru härmed förhåller sig, torde vara väl befogad.» År 1935 togs stenen upp ur dikestrumman och flyttades 75 m. åt NNÖ till sin nuvarande plats.

Grå granit. Höjd 1,19 m., bredd 0,40 m. Ristning finnes på två sidor. Mycket grunt huggen, delvis endast en skrapning i stenens yta. Av allt att döma har dock ristningen tillkommit under forntiden, ett försök av en icke runkunnig man att rista en runsten. I slingan upptill finnas spår av runliknande tecken; de ge dock ingen mening.

889. Västerby, Ålands sn.

Pl. 161.

Litteratur: B 371, L 81, D 1:151. J. Bureus, Fa 5 n:r 487, Fa 1 s. 104; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 187; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 258; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 425; UFT h. 4 (1875), s. 78; G. Stephens, ONRM 3 (1884), s. 351 f.; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 30 f.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 191); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 371); Dybeck a. a.

75—496298. *Upplands runinskrifter*.